

نگاهی آماری به واردات و صادرات قبل از پیروزی انقلاب

آوار واردات بر اقتصاد پهلوی

۹ واردات ۲۳ برابر صادرات غیرنفتی

بررسی آمار تجاری کشور در سال ۱۳۵۶ گویای این نکته است که کل صادرات غیرنفتی ایران ۶۲۹ میلیون دلار و حجم واردات معادل ۱۴ میلیارد و ۷۷۱ میلیون دلار بوده است. به عبارت دیگر، در سال ۵۳ میزان واردات ۲۳/۵ برابر صادرات غیرنفتی ایران بوده است. مقایسه این آمار با آمار تجاری سال ۹۶ نشان می‌دهد حجم کل واردات کشور معادل ۵۴ میلیارد دلار و میزان صادرات غیرنفتی معادل ۴۶ میلیارد و ۹۳۱ میلیون دلار برآورد شده است؛ در واقع میزان واردات کشور نسبت به صادرات غیرنفتی ۱/۲ برابر شده است اما نکته قابل توجه در این زمینه مقایسه آمار تجارت خارجی ایران در سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ است. براساس آمار به دست آمده، واردات ایران در سال ۱۳۴۰ حدود پنج برابر صادرات غیرنفتی ایران بود که با افزایش درآمدهای بی‌سابقه نفتی در سال ۱۳۵۶ این نسبت به‌طور چشمگیری تغییر کرد تا جایی که در سال ۱۳۵۶ میزان واردات ۲۳/۵ برابر صادرات غیرنفتی شد. در واقع باید گفت به‌دنبال جهش قیمت نفت، واردات به‌نحو بی‌سابقه‌ای بالا رفت. افزایش بی‌رویه واردات موجب تغییر الگوی مصرف مردم و رشد مصرف‌گرایی در قشرهای بالای جامعه شد. این در حالی بود که براساس آمار بانک جهانی، ۴۶ درصد مردم ایران در سال ۱۳۵۶ زیر خط فقر بودند و ۴۴ درصد مردم از سوءتغذیه رنج می‌بردند. واردات بی‌حساب دارو و مواد آرایشی و کالاهای تجملی، علاوه بر اینکه عادت به مصرف‌گرایی را در قشر بالایی جامعه افزایش داد، هزینه‌های ارزی قابل توجهی را نیز به کشور تحمیل کرد. به‌علاوه تغییر الگوی مصرف و عادت دادن مردم به استفاده از کالاهایی که امکان تولید آن در کشور نبود، اقتصاد و فرهنگ ایران را به‌غیر و وابسته‌تر کرد. بررسی مجموع هزینه‌های مصرفی خانوارهای ایرانی از سال ۱۳۳۸ تا ۱۳۵۶ نشانگر رشد ۱۵ برابری این‌گونه هزینه‌هاست.

فرهنگستان با نگاهی گذرا به وضعیت اقتصادی کشور در آخرین سال‌های حکومت پهلوی به خوبی می‌توان دریافت اقتصاد ایران در سراسری سقوط قرار داشت و حتی سیاست‌های اصلاحی رژیم پهلوی نیز نتوانست اقتصاد کشور را از شرایط وخیم آن دوران نجات دهد. با وجود اینکه رژیم محمد رضا شاه پهلوی به پشتوانه دلارهای نفتی، حمایت‌های گسترده بیگانگان و واردات بی‌حساب و کتاب کالاهای مصرفی و تجملاتی به کشور توانسته بود وضعیت اقتصادی بخش‌هایی از کشور به‌ویژه گروه‌های وابسته به قدرت یا ساکنان مناطق مرفه‌نشین و شهری را خوب جلوه دهد، اما نگاهی دقیق‌تر به ساختارها و برنامه‌های اقتصادی، نحوه عملکرد مدیریت کلان کشور در این زمینه و وضعیت اکثر طبقات زیرین جامعه، همگی حکایت از اوضاع روبه‌وخامت و منفی اقتصاد کشور در آن دوران دارد. رژیم پهلوی از سال ۱۳۲۷ (تا سال ۱۳۳۴) برنامه‌های هفت‌ساله‌ای را برای توسعه اقتصادی ایران طراحی کرد. توسعه فعالیت‌های تولیدی، عمرانی، کشاورزی و امور اجتماعی در شهرستان‌ها و تهران از سرفصل‌های برنامه پهلوی دوم بود. در سال‌های ۱۳۳۴ تا ۱۳۴۱ برنامه دوم، از ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۶ برنامه سوم؛ از این تاریخ زمان برنامه‌ها به پنج سال محدود شد، برنامه چهارم از ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۱، برنامه پنجم از ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۶ سه دهه برنامه‌ریزی پهلوی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بود که نتایج متفاوت و متناقضی به‌همراه داشت. در این میان ذکر این نکته ضروری است که مبنای برنامه‌های توسعه هفت‌ساله و پنج‌ساله در ایران درآمدهای واقعی نفتی بود. براساس آمار موجود، در سال ۱۳۲۵ هجری شمسی ارزش واقعی نفت خام بیش از ۲۰ دلار در هر بشکه بود که این رقم به‌سرعت به حدود ۲۸ دلار رسید. از سال ۱۳۵۳ این رقم به‌سرعت از ۴۰ دلار فراتر رفته و تا ۱۲۰ دلار در هر بشکه افزایش پیدا کرد. در دوره مذکور به‌دلیل اندک بودن جمعیت کشور، ناچیز بودن تعداد وسایل نقلیه و اندک بودن ضریب نفوذ انرژی‌های فسیلی در بخش‌های اقتصادی و خانگی و استفاده بیش از ۶۰ درصد جمعیت کشور که در روستاها زندگی می‌کردند از فضولات حیوانی و هیزم برای تأمین نیازهای انرژی، صادرات ۶ میلیون بشکه نفت خام درآمد هنگفتی را نصیب حکومت می‌کرد تا به‌وسیله آن هزینه برنامه‌های توسعه کشور را تأمین کند. محاسبات نشان می‌دهد تنها در پنج سال پایانی دوره پهلوی، با فرض قیمت اسمی نفت بیش از ۲۰۰ میلیارد دلار و با لحاظ قیمت واقعی نفت بیش از ۸۰۰ میلیارد دلار درآمد نصیب این رژیم شد. در سال ۱۳۳۵ و در آغاز برنامه‌های توسعه رژیم پهلوی جمعیت کشور کمتر از ۱۹ میلیون نفر بود. این رقم در سال ۱۳۵۵ و دو سال قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ملت ایران، به ۳۳ میلیون نفر رسیده بود که معادل ۳۵ درصد جمعیت کنونی کشور می‌شود. یعنی ۲/۵ برابر صادرات نفت بیشتر و جمعیت کمتر از نصف که به‌زبان ساده به‌معنی درآمد نفتی مؤثر به میزان بیش از ۶ برابر است، نتیجه‌ای جز واردات و مانورهای تجملی و توهمات «به‌سوی تمدن بزرگ» که بار نیامد.

۹ فقط ۲۶ درصد صادرات ایران صنعتی بود

در حالی که الگوی توسعه صنعتی ایران در زمان شاه مبنی بر الگوی جایگزینی واردات با اقلام صنعتی بود، اما بررسی‌ها نشان می‌دهد از همان مقدار ناچیز صادرات غیرنفتی ایران در سال ۱۳۵۶ که حدود ۶۲۹ میلیون دلار بود، فقط ۲۶ درصد اقلام صادراتی، کالاهای صنعتی بود. در این دوران صادرات اقلام خام کشاورزی شامل صمغ، برنج، دام، پوست دام، میوه و پنبه به ارزش ۲۸۷ میلیون دلار ۴۵/۷ درصد از صادرات کل کشور را تشکیل داده بود و صادرات فرش به ارزش ۱۰۶ میلیون دلار ۱۷ درصد، مواد معدنی به ارزش ۳۳ میلیون دلار ۵/۳ درصد و سایر کالاها به ارزش ۳۹ میلیون دلار ۶/۲ درصد از کل صادرات کشور را به خود اختصاص داده بود.

این در حالی است که ترکیب اقلام صادرات غیرنفتی ایران در ۹ ماهه سال ۹۷ نشان می‌دهد صادرات میعانات گازی به ارزش دو میلیارد و ۷۷۶ میلیون دلار سهمی معادل ۸/۳ درصد از کل صادرات کشور را دارد. بر این اساس، صادرات محصولات پتروشیمی به ارزش ۱۱ میلیارد و ۴۵۵ میلیون دلار، ۳۴/۳ درصد از کل صادرات را تشکیل داده است. مضاف بر این، ارزش صادرات بخش صنعت در ۹ ماهه سال ۹۷ معادل ۱۴ میلیارد و ۹۲۰ میلیون دلار بوده که ۴۴/۷ درصد از کل صادرات کشور را تشکیل داده است. فرش و صنایع دستی نیز به ارزش ۲۵۸ میلیون دلار در ۹ ماهه سال ۹۷ از کشور صادر شده است که این میزان ۸/۸ درصد از کل صادرات غیرنفتی را تشکیل می‌دهد. صادرات محصولات کشاورزی و محصولات معدنی نیز به ترتیب به ارزش دو میلیارد و ۸۷۵ میلیون دلار و یک میلیارد و ۷۴۰ میلیون دلار سهمی معادل ۷/۸ درصد و ۳/۲ درصد از کل صادرات غیرنفتی کشور را به خود اختصاص داده است.

۹ سهم صادرات غیرنفتی فقط ۳ درصد

براساس آمار مذکور در جدول این گزارش، در سال ۱۳۵۶ حجم کل تجارت خارجی کشور ۲۱ میلیارد و ۳۶۴ میلیون دلار بوده که از این میزان ۲۰ میلیارد و ۷۳۵ میلیون دلار صادرات نفتی و ۶۲۹ میلیون دلار صادرات غیرنفتی تشکیل داده است. به عبارت دیگر، آمارها نشان می‌دهد مجموع صادرات غیرنفتی کشور در سال ۵۳ تنها سه درصد از کل صادرات کشور (نفتی و غیرنفتی) را تشکیل می‌دهد، این در حالی است که در سال ۹۶ مجموع صادرات نفتی و غیرنفتی کشور معادل ۹۶ میلیارد و ۹۳۱ میلیون دلار بوده که از این میزان ۵۰ میلیارد دلار صادرات نفتی و ۴۶ میلیارد و ۹۳۱ میلیون دلار صادرات غیرنفتی تشکیل داده است. بر این اساس، در حال حاضر سهم صادرات غیرنفتی کشور از کل صادرات ۴۸ درصد و سهم صادرات نفتی ۵۲ درصد است.

۹ خبرخوان

اصلاح ساختار اقتصادی در دستور کار است

رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی گفت: «در هفته‌های آینده اصلاح ساختار اقتصادی را با حضور سران قوا در دستور کار شورای عالی هماهنگی اقتصادی کشور قرار خواهیم داد.» به گزارش «سینما»، محمدرضا پورابراهیمی، روز گذشته در اجتماع راهپیمایان به تبریک چهل‌مین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی با بیان اینکه امروز شرایط خطیری در دنیا و منطقه برای کشور ما وجود دارد، اظهار داشت: «آمریکایی‌ها در طول ماه‌های اخیر تمام تلاش خود را برای حذف نظام اسلامی در دستور کار قرار داده بودند.» وی با اشاره به اینکه آمریکا دچار اشتباه محاسباتی از طرف مشاورانش شده و امروز وقت آن رسیده است که دست از دشمنی با مردم شکست‌ناپذیر ایران بردارد، بیان کرد: «امروز رسالت سنگینی بر دوش مسئولان و مدیران کشوری است و باید مسیر خدمت‌رسانی به این مردم قدرشناس را در هر حوزه‌ای افزایش داد.» پورابراهیمی با بیان اینکه امروز بار مسئولیت مسئولان کشور با تماشای حضور حماسی مردم در حمایت از نظام اسلامی بیشتر شده است، گفت: «مردم ایران امروز آثار اقتدار نظام اسلامی خود را در دنیا نشان داده و باعث خوشحالی جبهه مقاومت در دنیا شدند.»

وی با اشاره به اینکه هرچا که ایستادیم پیروز بودیم و هرچا عقب نشستیم دشمن هزینه‌های زیادی بر کشور تحمیل کرد، افزود: «امروز در شرایط جنگ اقتصادی هستیم و مسئولان ما باید بدانند با ادبیات وادادگی نمی‌شود جلوی دشمن ایستاد.» نماینده مردم کرمان با اشاره به اینکه تحریم‌ها بر کشور هزینه داشته اما بیشتر هزینه در کشور مربوط به تصمیم‌گیری‌های اشتباه و سوءمدیریت بوده است، گفت: «رهبر انقلاب شورای هماهنگی اقتصادی کشور را تشکیل دادند و اصلاح ساختار اقتصادی مورد تأکید رهبری است.» پورابراهیمی با بیان اینکه در حوزه اقتصادی نیازمند بازنگری هستیم و اصلاح ساختار اقتصادی کشور مهم‌ترین مولفه‌ای است که باید در دستور کار قرار گیرد، افزود: «ظرفیت داخلی کشور در هر حوزه‌ای آنقدر زیاد است که ما از هر گرده‌های که آمریکا برای ما ایجاد کند، عبور خواهیم کرد.» وی با اشاره به اینکه تحریم‌ها علیه ملت ایران کارساز نیست و خودآمریکایی‌ها هم به این نتیجه رسیده‌اند، گفت: «در هفته‌های آینده اصلاح ساختار اقتصادی را در دستور کار شورای عالی هماهنگی اقتصادی کشور با حضور سران قوای کشور قرار خواهیم داد.» رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی افزود: «امروز مردم به

سران آمریکا از جمله ترامپ اعلام کردند آرزوی سرنگونی نظام اسلامی را به گور خواهید برد و مردم ما هوشیار و بیدار هستند و در تبعیت از رهبر خود آماده جانفشانی‌اند.» **همتی نوسانات بازار ارز را مهار کرد** عضو کمیسیون برنامه، بودجه و محاسبات مجلس با بیان اینکه رئیس کل بانک مرکزی به‌خوبی از عهده مدیریت بازار ارز برآمده است، تأکید کرد نگرانی برای افزایش قیمت دلار وجود ندارد. عزت‌الله یوسفیان‌ملا، عضو کمیسیون برنامه، بودجه و محاسبات مجلس در گفت‌وگو با خبرنگاری خانه ملت، درباره وضعیت بازار ارز گفت: «افزایش قیمت دلار در ابتدای سال با پیش‌زمینه اقتصادی نبود بلکه سوداگران با سوءاستفاده از موضوع تحریم‌های آمریکا شروع کردند به ایجاد بحران و فضا سازی در بازار دلار.» عضو کمیسیون برنامه، بودجه و محاسبات مجلس با تأکید بر اینکه افزایش نرخ ارز ناشی از جنجال سیاسی بود، بیان کرد: «همچنان سایه سیاسی روی دلار است و تمام کاهش‌ها و افزایش‌های نرخ دلار سیاسی است، با این حال باید برای مقابله با زمینه‌های اقتصادی افزایش قیمت دلار تمهیداتی اندیشید.»

نماینده مردم آمل در مجلس دهم شورای اسلامی ادامه داد: «زمینه‌های اقتصادی یعنی اینکه صادرات نفت کاهش پیدا کند در حدی که از عهده تأمین نیازهای کشور برنیاییم یا دوباره با افزایش تقاضای کاذب در بازار، دولت دلار را بی‌حساب و کتاب در بازار وارد کند.» وی تأکید کرد: «با این حساب باید نگران افزایش قیمت دلار با مبنای اقتصادی بود، چراکه این نوع افزایش قیمت مساله‌ساز است، اما برای جلوگیری از این شرایط اقداماتی در عرصه مبادلات خارجی با روسیه، هند و کشورهای دیگر انجام شده و برای حذف دلار از مبادلات مذاکرات و توافق‌هایی صورت گرفته است.» یوسفیان‌ملا در ادامه با بیان اینکه دولت نباید اشتباهات گذشته خود را در مدیریت بازار ارز تکرار کند، گفت: «اگر همان رویه و اشتباهات تکرار شود و در خزانه باز باشد تا با دلار ارزان هر کار غیرضروری را انجام دهند، مجدد بازار آشفته می‌شود و این اتفاق اگر با مبنای اقتصادی همراه شود، کنترل آن سخت خواهد بود.» عضو کمیسیون برنامه، بودجه و محاسبات مجلس با اشاره به مدیریت بانک مرکزی بر بازار ارز اظهار داشت: «اگر مدیریت همتی ادامه پیدا کند و از پشتوانه قوی‌تر برخوردار شود، افزایش قیمت دلار نخواهیم داشت و تنها باید برای مبنای اقتصادی، تمهیداتی را در نظر گرفت.»

سال	واردات (میلیون دلار)	صادرات غیرنفتی (میلیون دلار)	صادرات نفتی (میلیون دلار)	مجموع صادرات نفتی و غیرنفتی کشور (میلیون دلار)	سهم صادرات غیرنفتی از کل صادرات کشور (درصد)	نسبت واردات به صادرات غیرنفتی (واردات چندبرابر صادرات غیرنفتی)
سال ۵۶	۱۴,۷۷۱	۶۲۹	۲۰,۷۳۵	۲۱,۳۶۴	۳	۲۳,۵
سال ۹۶	۵۴,۰۰۰	۴۶,۹۳۱	۵۰,۰۰۰	۹۶,۹۳۱	۴۸	۱,۲

نوع اقلام	سایر اقلام	فرش	اقلام خام کشاورزی (شامل صمغ، برنج، دام، پوست دام، میوه، پنبه)	مواد معدنی	کالاهای صنعتی	جمع کل اقلام صادراتی غیرنفتی
ارزش (میلیون دلار)	۳۹	۱۰۶	۲۸۷	۳۳	۱۶۳	۶۲۹
درصد از کل	۶,۲	۱۶,۹	۴۵,۷	۵,۳	۲۵,۹	۱۰۰

نوع اقلام	میعانات گازی	پتروشیمی	صنعت	فرش و صنایع دستی	کشاورزی	معدن	جمع کل اقلام صادراتی غیرنفتی
ارزش (میلیون دلار)	۲۷۷۶	۱۱۴۵۵	۱۴۹۲۰	۲۵۸	۲۸۷۵	۱۰۷۴	۳۳۳۵۸
درصد از کل	۸,۳	۳۴,۳	۴۴,۷	۰,۸	۸,۷	۳,۲	۱۰۰

سال	ارزش صادرات غیرنفتی	ارزش واردات	تراز تجاری	نسبت ارزش واردات به صادرات
۱۳۴۰	۸,۸۵۲	۴۷,۲۴۵	-۳۸,۳۹۳	۵,۳
۱۳۴۷	۱۶,۰۰۰	۱۰۷,۰۰۰	-۹۱,۰۰۰	۶,۷
۱۳۴۸	۱۹,۰۰۰	۱۱۶,۰۰۰	-۹۷,۰۰۰	۶,۱
۱۳۵۱	۳۴,۰۰۰	۱۹۴,۰۰۰	-۱۶۰,۰۰۰	۵,۷
۱۳۵۳	۳۹,۰۰۰	۴۴۸,۰۰۰	-۴۰۹,۰۰۰	۱۱,۵
۱۳۵۴	۴۱,۰۰۰	۸۰۱,۰۰۰	-۷۶۰,۰۰۰	۱۹,۵
۱۳۵۵	۴۰,۹۲۵	۹۱۲,۲۶۴	-۸۷۱,۳۳۹	۲۲,۳
۱۳۵۶	۴۴,۰۰۰	۱,۰۳۴,۰۰۰	-۹۹۰,۰۰۰	۲۳,۵
۱۳۵۷	۳۸,۰۰۰	۷۳۲,۰۰۰	-۶۹۴,۰۰۰	۱۹,۳